

ŠVIESA

LIEPA-RUGPIŪTIS-RUGSĖJIS, 1954

TURINYS

Taika ant žemės	50
Amerikos filmai ir jų didvyriai	51
Lietuvos poetas savo sūnui. Eilėraštis. Ant. Jonynas	53
Charles Chaplinas kovoje už taiką. A. B. Salietis	54
Kada nors brolybė gims. Eilėraštis. R. Baranikas	55
Ausies sudėtis ir ausų higiena. J. J. Kaškiaučius, M. D.	56
Juozas Tallat-Kelpša. J. Gaudrimas	58
Lietuvos muzikinė kultūra. G. C.	59
Kultūrinė kronika	62
Miražų poetui. Eilėraštis. R. Baranikas	64

33
Pipiras, A. Brownsville Rd.
1532

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba,

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

Taika ant žemės

Didžiausias visos žmonijos troškimas išsipldė: masinis žmonių žudymasis sulaikytas. Su užsibaigimu karo Indokinijoje užsidarė kruviniausia istorijoje epocha.

Tas, žinoma, nereikia, jog jau turime užtikrinimą pastovios taikos. Tas dar nereikia, jog karo pavojus jau yra praėjęs ant visados. Naujo karo pavojus kabos ant žmonijos galvos taip ilgai, kaip ilgai tęsis šaltasis karas. O šaltajam karui galo kol kas dar nesimato. Stengiamasi jį dar paaštrinti, dar išplėsti, įtraukiant naujus kraštus, keliant šūkį, kad šiame "amžiname" konflikte tarpe socializmo ir kapitalizmo nėra vietos neutralizmui, paneigiant galimybę kiek ilgesnio ramaus tarpe šių dviejų socialinių santvarkų sugyvenimo.

Tai matosi ir girdisi visur. Bet taip pat girdisi ir matosi visur nauji taikos šalininkų laimėjimai. Visur vis giliau ir plačiau prigyja koegzistencijos (ramaus įvairių socialistinių santvarkų sugyvenimo ir bendravimo) filosofija. Ja persiima ne tik pavieniai žmonės, bet ištisos grupės žmonių, net ištisi kraštai. Už koegzistenciją kalba vis didėjantis skaičius visuomenininkų, mokslininkų, profesorų, rašytojų ir pagaliau valdininkų. Koegzistencijos filosofija darosi tokia populiare, jog jai atvirai, bent jau žodžiais, nebega-

li priešintis net ir tie, kurie ja dar vis netiki. Jai atvirai dar vis priešinasi tik tie, kurie seniai yra praradę visoki žmoniškumo sąjauką.

Pasaulinės Bažnyčių Tarybos kongreso, atstovaujančio šimtą šešiasdešimt penkis milijonus protestantiškų krikščionių keturiasdešimt aštuoniuose kraštuose, išstojimas už koegzistenciją ne tik tarpe kapitalizmo ir socializmo, bet taipgi tarpe krikščionybės ir komunizmo, parodo, kaip galinga ir papuliari jau yra koegzistencijos filosofija. Ji jau yra laimėjusi didelę dalį ir dvasininkijos. Jai vienai tebesipriešina tik kaptalistiniuose kraštuose katalikų bažnyčios aukštoji dvasininkija.

Todėl su viltimi ir optimizmu žiūrime į ateitį. Taikos idealas turės laimėti. Visi žmonės išmoks visus nesusipratimus išspręsti derbomis ir susitarimais. Tikėkime, kad masinio žudymosi gadynė jau praėjo.

Tik tai taikos ir ramybės sąlygose gali klestėti tikroji kultūra. Tik tai taikos sąlygomis gali žmonija žygiuoti į negirdėtus ir nesusapnuotus naujus laimėjimus kovoje prieš alkį, skurdą ir ligas. Tik tai taikos sąlygomis mokslas pažabos ir pakinkys atomą užtikrinimui visiems žmonėms visuose pasaulio kampuose tikrai laimingo ir prabangaus gyvenimo.

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

No. 3

Liepa-Rugpiūtis-Rugsėjis (July-August-September), 1954

Metai XXI

AMERIKOS FILMAI IR JŲ DIDVYRIAI

(Pagal "Salth of the Earth" filmo autoriaus Michael Wilson straipsnį "Hollywood Movie Hero Types Twenty Years Ago and Today," tilpusį žurnale "Hollywood Review")

Prieš porą desėtkų metų Amerikos judžių scenoje pasirodė naujo tipo didvyris. Jis skyrėsi nuo romantiko ir mušeikos. Jis aukščiausiai iškilo Naujosios Dalybos laikais. Jis buvo paprastas amerikietis, nedrąsus, neiškalbus, idealistiškas. Bet nepaisant jo trūkumų, jis pirmon vieton statė žmogiškąsias, o ne medžiagines vertybes. Susikirtus su nelengva problema, jis greičiau vadovaudavosi širdies pojūčiais, o ne kumščiu.

Šiandien to mūsų filmų didvyrio nebeužtiname. Mūsų Jimmy Stewart iš "Mr. Smith Goes to Washington" pasidarė nepataisomas grobikas iš "The Naked Spur". Gary Cooper iš "Mr. Deeds Goes to Town" pavirto galingu avantiūristu iš "Return to Paradise". Henry Fonda iš "The Grapes of Wrath" pabėgo į Broadway teatrą. O kas atsitiko su Joe McRea, kad nebesimato?

Gable pasilieka Gable. Wayne pasilieka Wayne. Bet ir čia randame pakaitų. Medžiotojas iš "Mogambo" griežtai skiriasi nuo draugiško jauno reporterio iš "It Happened One Night". Švelnus, malonus, lengvo būdo John Wayne iš "Stagecoach" pasidarė užkietėjusiu žmogžudžiu filme "Hondo". Senėdami jie tampa žiauresniais.

Tai kas gi per vienas tas mūsų Šaltojo Karo eros didvyris? Jis įsitikinęs, kad jis geresnis, aukštesnis už visus kitus žmones. Jis lengvai įsižeidžia ir tampa žiaurūnu. Jis yra toks, kad jokia moteris negali atsilaikyti nuo susižavėjimo juomi. Jis per gyvenimą eina vienas. Jis vienui vienas ieško išeities iš gyvenimo painiavų. Jis tiesiog didžiuojasi, kad jau užmušė vieną žmogų ir kad, labai galimas daiktas, jis nudės dar ir kitą. Kitais žodžiais, jis yra pavojingas, ir paprastame žmonių gyvenime niekas nenorėtų eiti su juo mi tuo pačiu šaligatviu.

Tai toks yra mūsų 1953 metų judžių scenos didvyris, nesvarbu, kas jį vaizduoja: Mitchum, Ladd, Palance, Brando, Lancaster, Heston, Bogart, Widmark, Wayne, arba Cooper. Ir čia turime reikalą ne su išimtimi, ne su atsitiktiniu piktų sutvėrimu, bet su visa tendencija.

Dabar pasižiūrėkime, kuomi tas mūsų herojus užsiimdinėja, iš ko gyvenimą jis pasidaro.

Keturiasdešimt penki buvo militariniai žmonės.

Aštuoniolika — biznieriai, žemės savininkai.

Septyniolika — atletai.

Keturiolika — teatrininkai.

Dvylika — aristokratai.

Dešimt — policistai, detektyvai.

Šeši — sukčiai.

Nė vieno pramoninio darbininko.

Nė vieno unijisto.

Tiktai trys fermeriai.

Tiktai vienas farmų darbininkas.

Tik du negrai.

Du negrai didvyriai pasirodė filmose "Bright Road" ir "The Joe Louis Story".

Apart šių dviejų biografinių filmų, matėme dar sekamus iš asmenų gyvenimo: Eddie Cantor, Sol Hurok, Houdini ir Crazy Legs Hirsch.

Bet iš tokios plačios pasirinkimui dirvos, argi tiktai tiek mūsų Hollywoodas tegalėjo surasti? Atsiminkime Rooseveltto laikus. Mes matėme, ką gali filmų scena duoti. Atsimenate judžius "Zola", "Juarez", "Pasteur", "Dr. Ehrlich", "Madame Curie" ir kitus, kurių niekados nepamiršime.

Eisenhowerio eroje, suprantama, didieji humanistai netinka heroizmo medžiagai. Tiesa, praėjusiais metais matėme septynius mokslinius didvyrius, bet jie buvo pasakiški mokslininkai, kurie siekė pasiekti ir užkariauti kitas planetas. Jie vietoje gero, tik blogo padarė žmonijai.

Keista, bet tiesa, kad mūsų herojų tikslas ne moteris,— romanticizmas eina laukan iš mūsų filmų meno. Tiesa, mūsų herojus savo avantiūrose dar vis susiduria su moteria, bet jinai jam nepadeda,— dar pakenkia siektis tikslo.

Hollywoodas sukūrė militarinį trikampį: karys, mergina, armija. Svarbiausiuose 1953 metų filmuose "From Here to Eternity" ir "Take the High Ground" mūsų herojų "pasiima" ne mergina, bet armija. Kerštas pavadavo moterį kaipo tikslą, ir pinigas nugalejo kerštą. Ir klausimas eina ne apie tik vidutinę pinigų saujelę, bet apie didžiulį turta. Tas tiesa, kad šitas turtų siekimas visuomet buvo dalimi Amerikos filmų meno, bet seniau tai buvo skaitoma užsiėmimu bei siekimu niekšo, sugedėlio, šiandien gi tai laikoma didvyrybės požymiu. Tai puikiai pavaiduoja tokie filmai, kaip "Fair Wind to Java", "Blowing Wild" ir "Plunder of the Sun".

Šiandien daugybė Hollywoodo filmų vaiduoja herojumi plėšiką, kuris laisvai ir drąsiai sau kiša "nosį" į kitos šalies reikalus —

paprastai, į kolonialio krašto reikalus. Judyje "His Majesty O'Keefe" Burt Lancaster susikrauna turtų ant Fijų salos, paima į savo rankas salą ir pasiskelbia karaliumi. Judyje "Appointment to Honduras" Glenn Ford nugali ir pereina raistą, pristato pinigus, kurie panaudojami nuvertimui Honduras prezidento. O tai reiškia, kad Amerika turi teisę spėka nuversti valdžią, bile tik ta valdžia yra kitos šalies, o ne Amerikos! Judyje "Wings of the Hawk" Van Heflin, inžinierius, išgelbėjimui savo aukso kasyklų, tapo sukilėlių vadu ir pasiekimui pergalės prieš Meksikos valdžią išsprogdina savo kasyklas. Judyje "King of the Knyber Rifles" Tyrone Power, pusiau britas—pusiau indusas karininkas, su triuškina Afridi sukilimą, kuriam vadovauja jo paties brolis prieš britus. Tuo savo pasitarnavimu Britanijos karaliui jis įrodo, kad jis turi savo gyslose daugiau angliško, negu indusiško kraujo.

Panašioje temoje 1953 metais turėjome daugybę kitų panašių filmų: "Last of Sumatra" (Jeff Chandler), "Jamaica Run" (Ray Milland), "Desert Legion" (Alan Ladd), "Drums of Tahiti" (Dennis O'Keefe), "Flame of Calcutta", "White Witch Doctor", "The Royal African Rifles" ir kiti.

Kitaip pasakius, mūsų vargšas Mr. Deeds išnyksta iš scenos, o jo vieton pakyla fašistinė asmenybė.

Septynių metų šaltojo karo isterija pakeitė mūsų filmų didvyrio supratimą apie moralinę vertybę. Kas pirmiau buvo laikoma nedora, nusidėjimu, šiandien vaizduojama didžiausia dorove. Judyje "Return to Paradise" Gary Cooperio polinezinė žmona numiršta laike gimdymo. Jis pabėgo nuo salos, palikdamas savo naujagimį. Ir įkalbama, kad tai jis padarė ne iš stokos moralinės atsakomybės, bet iš susikrimitimo. Judyje "Hondo" John Wayne užmuša farmos savininką ir paskui linksmai sau gyvena. Judyje "White Witch Doctor" Robert Mitchum sumuša afrikietį už tai, kad šis sudavė lazda žiauriai gorilai. Gorila statoma aukščiau negrų. Judyje "His Majesty O'Keefe" Burt Lancaster, vedęs su azijiete, palaiko intymiškus ryšius su kitomis moterimis, ir tai laikoma natūraliu, geru poelgiu!

Panašių pavyzdžių pilni šių laikų filmai.

Moralinis herojų sugedimas. Dar būtų pusė bėdos, jeigu tai būtų skaitoma klaida, nukrypimu, žmogaus gyvenime, kurios reikėtų vengti. Bet mūsų filmai moko, kad toks herojus vertas pasitikėjimo, simpatijos, pasisekimo. Iš žiūrovų reikalaujama jį už tai sveikinti!

Kaip dabar dalykai stovi, tai niekas nesi-

tiki, kad mūsų Hollywoodas duos mums filmas iš gyvenimo Frederick Dauglas, Tom Paine, arba Sacco ir Vanzetti. Tai būtų priešinga interesams monopolijų, kurios kontroliuoja filmų pramonę ir abelnai mūsų nūdienį gyvenimą. Niekas nepraeis, kas nesuderinama su jų interesais, arba kas galėtų užsitraukti makartizmo rūstybę.

Lietuvos poetas savo sūnui

ANTANAS JONYNAS

Kai tu paaugsi,
Vaikeli brangus,
Ir smalsiai žvalgysies aplinkui,—
Virš tavo galvos
Bus Tėvynės dangus,
Po kojomis—
Žemė laiminga.

Nustebins tave
Gatvių gausmas trankus,
Pasveikins gamyklų sirenos;
Išeisi į laisvus kolūkių laukus—
Šnarės taur kviečiai mūsų slėniuose.

Ir viskas bus tavo—
Gamyklos, laukai,
Mašinos, ir gėlės, ir knygos.
Tėvynė tave išmintingai, sveikai
Ugdys šauniam darbui ir žygiams.

Tu laimės krašte,
Mano vaike, gimei,
Gimei tu šalies šeimnininku.
Smagiai gali žaisti,
Šypsotis ramiai,
Be baimės žvalgytis aplinkui.

Nereiks tau bėgiot
Po ružienas plikas
Basam paskui buožių žalmarges,—

Tu rasi paaugęs mokyklą, knygas,
Vaikystės netemdys tau vargas.

Nereiks tau užaugus klajot po miestus,
Bergždžiai ieškant darbo ir duonos,
Nekolios tavęs
Fabrikantas rūstus,
Nesunks tavo prakaito ponas.

Jaunų tavo rankų,
Aistringos širdies
Jau laukia didžioji statyba.—
Erelis sparnus tu galėsi ištiest
Gyvenimui, darbui, kūrybai.

Kovoj atkaklioje
Tau Tarybų žmogus
Šią nuostabią laimę išaudė.
Nuo lopšio pamilk
Šiuos miestus ir laukus
Ir mūsų didvyrišką liaudį.

Tu paūgėsi,
Vaikeli brangus,
Ir smalsiai žvalgysies aplinkui,—
Virš tavo galvos
Bus Tėvynės dangus,
Po kojomis—
Žemė laiminga.

CHARLES CHAPLINAS KOVOJE UŽ TAIKĄ

A. B. SALIETIS

Nėra tokio suaugusio amerikiečio, kuris nebūtų girdėjęs apie Charles Chapliną bei nematęs jo sukurtų filmų. Savo labai ilgoje— (keturiasdešimt penkerių metų) meninėje karjeroje Chaplinas yra sukūręs apie 80 skirtingomis temomis filmų.

Charles Chaplinas garsus ir žymus ne tik Amerikoje. Kiekvieno civilizuoto kampelio žmonės yra matę jo filmus. Jo pavaizduoti charakteriai paliko visur neišdildomą atmintį.

Šiandien šis įžymusis artistas su savo šeima gyvena Šveicarijoje. Mylėjo jis Ameriką ir jos žmones, su kuriais pačias geriausias ir kūrybingiausias savo gyvenimo dienas praleido. Ameriką jis apleido tikrai moralinio teroro ir karinės isterijos verčiamas.

Bet ir Šveicarijoje Charles Chaplinas nepamiršta žmonių ir savo gyvenimo misijos. Jis pasilieka žmogumi ir liaudies artistu. Jis žino, kad taikos apgynimas ir išlaikymas šiaudien yra viską nulemianti žmonijos problema. Jis žino, kad ir jo vieta ten, kur eina kova prieš naujo karo pavojų. Jis žino, kad naujas karas būtų atominis, viską naikinantis karas. Todėl jis eina išvien su taikos šalininkais, — su tais žmonėmis, kurie aukojasi išgelbėjimui žmonijos nuo naujos, visuotinės katastrofos.

Šių metų pradžioje Pasaulinės Taikos Taryba nusprendė Chapliną apdovanoti Pasaulinės Taikos Premija. Įteikimui premijos taryba pasiuntė Šveicarijon pas Chapliną komisiją. Komisija susidėjo iš šių vyrų: Dr. Richard Synge, laimėjusio Nobelio premiją už pasižymėjimą chemijoje; Andre Bonnard Gerassimov, net trimis atejais gavusio stalinistinę premiją už filmus, ir Jorge Zalamea, Tarptautinės Premijų Džiūrės sekretoriaus. Zalamea pateikia įspūdžių iš pasimatymo su Chaplinu. Jie jį rado saugiai įsikūrusį nepaprasto gamtinio grožio vietoje prie ženevos ežero. Jis juos pasitiko ir priėmė labai šiltai. Jam paskirtą premiją už kovą dėl taikos jis priėmė su tokiu nusižeminimu, kokį gali

parodyti tikrai tikras artistas-meistras. Į juos Chaplinas prabilo tokiais žodžiais:

“Apgailėtinos pastangos paveikti žmones priimti atominį karą yra prasižengimas prieš žmogaus dvasią. Bet gal yra kas nors dar blogesnio,— tai šaltasis karas. Nes juk pagaminimas masinio žudymo įrankių nebėra jokia paslaptis, ir greitoje ateityje juos bus galima pasigaminti kiekvienoje šalyje, tiek didelėje, tiek mažoje. Tuo būdu jie panaikins vieni kitus. Bet šaltasis karas gali tęstis neribotai, atnešdamas su savimi žmonijai moralinį, dvasinį ir ekonominį sunaikinimą.

“Nėra didesnės klaidos, nėra didesnės baisenybės, kaip kasdienis nuodijimas milijonų žmonių, sistematiškai mokinant juos neapkęsti, sukuriant juose dirbtiną baimę.

“Toks beprotiškas darbas turi būti sulaukytas, ir šis baisus šaltasis karas turi būti sustabdytas.”

Toliau, sako Zalamea, Chaplinas aiškino delegacijai:

“Aš nesu politikierius. Aš nedalyvauju politiniuose veiksmuose. Neigi aš kam nors politiškai priklausau. Aš esu artistas, individualistas, gal būti taip vadinamas liberalas.

“Bet aš puikiai suprantu, kad žmonijai peršamas kelias yra beprotiškas, nes jis tegali vesti į visuotinį karą bei į pilnutinę žmogaus dvasios korupciją.

“Jeigu mes norime išvengti nebepataisomos katastrofos, mes turime bandyti suprasti tas problemas, kurios dalina tautas. Mes turime tartis. Mes turime surasti kompromisą, leidžiant kiekvienai tautai gyventi savo gyvenimu ir kiekvienam žmogui suteikiant progą atsisteigti savim pasitikėjimą ir sąjauką jo solidarumo su visais kitais žmonėmis.”

Diskusijose su delegacija Charles Chaplinas vėl ir vėl sugrįžo prie temos surasti kelią taikos žmonių su žmonėmis sugyvenimo.

“Aš žinau”, jis pasakė, “kad mes esame liudytojai evoliucijos, kurios negalima sustabdyti. Aš manau, kad tos problemos, kurias

šita evoliucija iškelia dėl Vakarinųjų kraštų, yra labai sudėtingos ekonominiu požiūriu ir pagimdo tikrų sunkumų Francūzijai, Britanijai ir kitoms vakarinėms šalims. Tarybų Sąjunga turi suteikti visuomeninei opinijai daugiau įrodymų savo troškimo pagelbėti tas problemas išspręsti."

Besikalbant su šiuomi tikrai didžiu artistu, gilių jausmų, malonaus nusiteikimo ir tvirtų įsitikinimų žmogum, sako Zalamea, atėjo mintin Chaplino 1940 metais pasauliui pateiktas filmas apie fašistinius diktatorius, pavadintas "Didysis Diktatorius". Kaip žinia, pabaigoje filmo Chaplinas prabyla į Hitlerio ir Mussolinio kareivius sekamais ugingais žodžiais:

"Kareiviai, neaukokite savęs tiems žvėrimams... kurie badu jus marina ir panaudoja jus, kaip gyvulius, kanuolėms pašaru.

"Kareiviai, jūs nesate mašinos, jūs nesate gyvuliai. Jūs esate žmonės. Jūs savo širdyse nešiojatės savo meilę žmonijai. Būkite be neapykantos. Neapkenčia tikrai tie, kurių niekas nemylia...

"Kareiviai! Nekariaukite už vergiją! Kovokite už laisvę. Jūs, žmonės, turite galią sukurti laisvą ir šaunų gyvenimą, padaryti gyvenimą šviesia avantiūra!"

Kaip su Chaplino artistine kūryba? Nejaugi jis, po 45 metų darbo ir pastangų žmonijos gyvenimą padaryti linksmesniu, švaresniu, dabar, persiritęs per šeštąją dešimtį, savo genialų talentą padėjo ant lentynos rūdyti-nykti?

Ne iš tokios medžiagos yra sukurtas mūsų artistas. Chaplinas tebesirūpina, tebegalvoja ir tebekuria. Delegacijai jis pasisakė, kad jis gamina naują filmą. Bet reikia žinoti, kad Chaplinas kuria filmus ne taip, kaip dauguma įžymiųjų artistų. Filmas yra tikrai jo paties kūryba. Jis pats sukuria kiekvieną detalę. Jis pats ima visą atsakomybę už visą filmą. Jis pasakė:

"Kad padaryti filmą, tai aš turiu sukurti ištisą pasaulį, kuriame mano idėjų išsireiškimas būtų logiškas dalykas. Kiekviena detalė visoje struktūroje, kiekvienas žodis ir

kiekviena muzikos gaida turi atitikti, idant sukūrus atmosferą, pasaulį, kuriame mano idėjos išsireikštų laisvai, spontaniškai ir logiškai."

Koks tas naujas Chaplino filmas bus, jis nepasakė.

Jorge Zalamea baigia savo pasakojimą tokią reikšmingą pastabą:

"Milijonai mūsų mylime šitą Mažytį Žmogų ir gerbiame tą genijų, kuris davė mums 'The Great Dictator', 'Monsieur Verdoux' ir 'Limelight'. Asmeniškai su juomi susitikti yra tikra privilegija. Tikrai tada tikrai žmogus jauti, kad šis poetas, mimikas ir mąstytojas, kuris gyvena Chapline, yra maitinamas iš vienos širdies, — iš žmogaus draugo širdies."

Kada nors brolybė gims

(Nacių nužudytiems tėvams atminti)

Gimtuos pušynuos tylią liepos dieną
Vedei man už vaikiškos rankos.
Sustojom prie grytelės vargdienės;
Ten triūsės vyrai linų marškiniuos.

Šviežiais šiaudais jie stogą dengė,
Ir liejos prakaitas senų veidų raukšlėm'.
"Padėk Dieve" "Ačiu, ačiu"—
Ir taip gerai jaučiaus perdėm.

Apie darbo žmogų man kalbėjai,
Jo didingumą, jo kovas;
Gorkio "Motiną" minėjai,
Rytojų, kurs gims pro kančias...

Ir aš žinau, žinau, tėveli,
Kai tu ir motina galvas
Sukrūvintas paskutiniu kartu kėlėt,
Ir matėt būdelių rankas —

Ateities reginio išplėsti jiems neleidai.
Neleidai nužudyt tikėjimą žmonėmis.
Ir kai kritai į mirties griovį,
Žinojai: kada nors brolybė gims.

R. Baranikas.

AUSIES SUDĖTIS IR AUSŲ HIGIENA

J. J. KAŠKIAUČIUS, M. D.

Akis yra delikatus, gludus žmogaus organizmo organas. Bet ausis dar delikatesnė. Su akim gydytojai daug ką išdarinėja, kataraktą išima, naujas plėves prigydo, rageną ar ką. Bet ausiai nieko esmingo nedrįsta daryt. Pačio ausies vidaus, vidinės struktūros nei iš tolo neliečia. Taip ir privalo būt, taip ir reikia.

Ausis — toks neapsakomai delikatus ir subtilus, švelnutis, glėžnutis organas, kad jį gamta giliai, į pačius storuosius galvos kaulus, įsodino, kad tu jo nė nemėgintum liesti, ir pasiekt negalėtum visai.

Iš tikro, vidaus ausies anatomija, tie gludučiukai audinėliai — tai gyvas stebūklas.

Ką šiaip žmogus apie ausį išmano, tai tik apie jos "grybą", apie išlaukinės ausies išvaizdą bei formą. Bet kas ten dedasi giliai viduj, kas slėpi kaulų apsaugoj, tai jau menkai tesusigauja.

Išorinė ausis tai tik padeda vidinei ausiai suimt ir perduot garsus, oro virpėjimus. Ausis esti visokio dydžio, formos ir išsirangymo. Paprastai žmogaus ausis gamtos tiksliai pritaikyta prie bendros veido ir galvos išvaizdos. Taip ausys, taip ir akys, antakiai, nosis, žandiniai ir smakro kaulai: visa kas gražiai, harmoningai suderinta, sulig kieno visa figūra.

Ausies kriauklės įdubimas sueina į *išlaukinę klausos kanalą*. Kaip ir pati ausies kriauklė, taip ir to kanalo dalis padaryta iš kremzlės, o giliau — iš kaulo. Pačiam kanalo gale, paskersai yra pratiestas *ausies būgnelis* ("tympanum," "ear drum"), — plona, bet standi ir tvirta plėvelė, į kurią atsimuša oro bangavimai, virpėjimai. Būgnelis taipgi apsaugo vidaus ausį nuo žalingų daiktų.

Anam, vidiniam būgnelio šone yra prie jo priaugę, pritvirtinti trys mažyčiai *kauliukai*. Jie taip gražiai sustatyti tarpusavy, kad menkiausias garsas, menkiausias būgnelio suvirpėjimas pajudina vieną, kitą ir trečią kaulelį. O nuo tų kaulelių virpėjimo, per gludučius audinėlius — sujuda, suvirpa vidaus au-

sies *skystimėlis*, kuris tilpsta vidinėj ausies *kriauklytėj* ("cochlea").

Toji kriauklytė tolygi akies tinklainei. Į ją sueina garsų virpėjimai, sujudina gludučius plaukelius, plaukiojančius skystimėly ir užgauna *klausomojo nervo galūnes*. O per tą nervą garsų virpėjimai pasiekia ir smegenis, klausos centrus. Dalykas dar gludesnis ir painesnis, negu regėjimo reiškiniai.

Ausies viduj, be to, yra gludučiukai prietaisėliai, kurie nustato žmogaus *pusiausvyrą* ("equilibrium") ir judėsių pojūtį. Šitą funkciją sudaro trys *pusrituliniai kanaliukai* ("semicircular canals"), pripildyti tam tikro skysčio. Ten pat yra dar pora gležnučių pūlikų, susijusių vis su tuo patim žmogaus gabumu išlaikyt savo pusiausvyrą ir judėt tiksliai, gražiai ir valingai.

Visi šitie prietaisėliai yra visiškai nepalies-tini, "touch me not," — ir jų niekas paliest ar sutrikdyt nė nedrįsta.

DAR APIE AUSIES STRUKTŪRA

Viduj ausies yra bent kelių rūšių skystimėliai, sutalpinti plonyčiuose kauliukuose, kanalėliuose, kriauklėj. Keista, bet visi šitie delikatučiai prietaisėliai susijungia, susisiečia su gerkle, per *vidinį klausos kanalą*. Per tą kanalą į ausies vidų įeina oras. Oras vidaus ausiai labai reikalingas, nei perskystas nei pertirštas oras. Oras padeda tiems sudėtingiems girdėjimo bei klausos reiškiniams.

Kad ausų viduj yra oro, kiekvienas junta pagal ausų būgnelių krustelėjimą ir sukliksėjimą, kurs įvyksta, nuryjant gerklėn kokį daiktą, taipgi nosį smaugiant. Kai ryji valgy-mą ar gėrimą, tai ausų vidaus oras truputį praretėja ir truktelia vidun ausų būgnelius: būgneliai tada klyktelia. O kai smaugi nosį ar pūsteli į nosį orą, tai padidėjęs gerklėj oro spaudimas įvaro į ausų vidų daugelį oro. Oras ten pasidaro tirštėlesnis ir jis stumtelia laukan būgnelius: būgneliai irgi klyktelia.

Visa tai yra normalūs reiškiniai. Šitie *oro slėgimo* reiškiniai pasikeičia, kada vidujiniai

(gerkliniai) klausos kanalai sulimpa arba užbrinksta, nuo kokio slankto, slogos, kataro. Tuomet vidaus ausy oro pasikeitimai susitrikdo ir sutrukdo normalų, aiškų girdėjimą. Iš tikro, nuo blogo slankto bei kataro ausys "užpuola". Tada tu netaip aiškiai gali girdėti, lyg kad truputį apkursti. Ir tau galva pasidaro svaigi, lyg kvaista, sukasi. Tai vis dėl to oro sustingimo ausų viduj ir pakitėjusio oro slėgimo į tuos gludučius vidaus ausų prietaisėlius.

Kai važiuoji giliau tuneliu, kur oro slėgimas padidėja, tai tau ausyse irgi kliktelia būgneliai. Panašiai vyksta, skrendant lėktuvu, kur, aukščiau pakilus, oras pasidaro skystesnis ir dėl to pakinta ir ausų viduj oro slėgimas.

Labai staigios oro slėgimo pakaitos, greit lekiant ar nusileidžiant į šachtos urvą gali ausis ir pagadinti. Staigios oro slėgimo atmainos bet kada neigiamai veikia klausos aparatą, ir jų reikia vengti.

Išlaukiniuose ausų kanaluose normaliai susidaro tirštokos tamsiai geltonos tyrės (košėlės, "ear wax", "cerumen"). Tą "vaškuotą" tyrę nuolat gamina to kanalo ląstelės. Ir ne be reikalo. Tas "vaškas" lipnus, labai kartus ir negardus, nemiela bet kokiam vabaliukui ar muselei. Jis ir apsaugo ausis nuo tų smalsių nekviestų svečių, vabzdžių. Tas "vaškas" padeda ir būgneliui išlaikyti savo gludumą ir drėgnumą. Vadinasi, tas "vaškas" ausim reikalingas, kaip reikalingas odai prakaitas ir riebaluotas skystis, arba nosiai ir gerklei snargliai, glitės bei gleivai.

AUSŲ HIGIENA

Akis gadina smarki, aštri šviesa ir visoki spindėjimai ir atspindžiai. O ausis gadina visokie *smarkūs garsai*, triukšmas, bildesys, griaudėjimas, švilpesiai, žviegimai.

Savaime aišku, kad tokio triukšmo reikia vengti. Patrankų ir kitokio pabūklų trenksmas, griausmas, traukinių ir lėktuvų birzgimas, dundėjimas, didelių mašinų žviegimas, kokie sprogimai, eksplozijos, jau neminint tų pragarinių atominių bombų sprogo, didelių kubilų "nitavimai", kaustymai, griežimai, bet kokie grėžimai dideliu oro slėgimu bei elektros jėga ir t.t. labai gadina ausis.

Nuolatinė baladonė ir triukšmas modernio gyvenimo neigiamai veikia ausis. Pa-

laipsniui, nuo tų visokių smarkių garsų ir oro sukrėtimų, susijaudina gludučiai vidaus ausų prietaisėliai. Iš to jie pasidaro netokie jautrūs. Ausų būgneliai pasidaro storesni, jų kauliukai labiau apauga jungiamųjų audinių plaušeliais, ir nebejuda taip lengvai. Blogiausia, kad tie visokie *dideli oro virpėjimai gadina ir ausų vidaus audinius*.

Pasekmė pasidaro netikusi: atbunka klausą, žmogus nebeprigirdi gerai, apkursta, o kurčiam žmogui nepyragai. Ir tuo pačiu tarpu ausyse įsigali *ūžimas, skambėjimas*, arba *zirzėjimas, zyrzimas, cypimas* ("tinnitus aurium"). Labai nemalonūs, labai įkyrus reiškinys, ir tu jo iš ten neiškraptysi. Jis vyksta pačiose ausų gelmėse, kur glūdi tie švelnučiukai plaukiukai ir klausomojo nervo gležnutės galūnės. Jų tenai niekas nepasieks ir neišlygins.

Nieko gero nedaro ir oro pūtimas bei pum-pavimas, per gerklę, per vidinį klausos kanalą, į ausies vidų. Seniau gydytojai taip darėdavo, bandydami žmogui palengvinti tą nuolatinį ausų "zvanijimą", arba pagerinti girdėjimą, ar sumažinti svaigumą.

Nieko aštraus niekad *nekaišiok į ausį*. Nekrapštyk ausų "vaško". Tas vaškas ten reikalingas, nebent jo per daug jau susidaro ir užkemša kanalą. Tegul tada gydytojas išima dalį to vaško. Nėra reikalo tų kanalų visai plynai išvalyti. Galima tik praplaut su šiltu sodos skiediniu bei tirpiniu, ištirpinus šaukštuką sodos miltelių stiklė šilto vandens. Galima pačiam ir su ilgu nusmailintu nagu iškabinti kiek to vaško. Pirma to gerai ausin įvarvinti keletą lašų šilto ausų lašalo "auralgan."

Nesinarstyk, nešokinėk vandenin: gali pagadinti ausis. Daug kas iš šitokio paikumo gauna *vidaus ausies uždegimą*. Susidaro pūlių, net ir būgnelį prapūdo ir pradeda iš ausies varvėti, tekėti pūliai. Užkrečiamosios ligos gali taip padaryti. Gydytojai duoda "sulfa" vaistų, leidžia ausin "sulfa" arba penicilino ar panašaus *antibiotiko*.

Kurčiam žmogui yra tam tikrų aparatų ("hearing aid"),— jie gana brangūs. Ausų ar girdėjimo nepataiso, tik tam kartui padidina garsus. Užpakalinio ausies kaulo uždegimas ("mastoiditis") gydomas irgi su antibiotikais, taipgi ir su operacija.

JUOZAS TALLAT-KELPŠA

J. GAUDRIMAS

Šių metų vasario 5 d. sukako penkeri metai, kai mirė vienas iš įžymiausių Tarybų Lietuvos kompozitorių, pirmasis mūsų respublikos premijos laureatas, LTSR nusipelnęs meno veikėjas, dirigentas, profesorius J. Tallat-Kelpša.

Juozas Tallat-Kelpša gimė 1889 m. sausio Kalnyjuose, Raseinių apskr. Mokėsi Ylakių pradinėje mokykloje ir Palangos gimnazijoje. Muzikos mokėsi iš pradžių vargonininkų mokykloje Rokiškyje, o nuo 1905 iki 1907 m. — Vilniaus muzikos mokykloje violončelės klasėje.

1907 m. Tallat-Kelpša pasirodo su pirmuoju savo kompoziciniu bandymu — muzika mitologinei Fromo-Gužučio dramai „Eglė žalčių karalienė“, kuri Tallat-Kelpšai vadovaujant, buvo pastatyta 1907 m. kovo 4 d. Vilniuje.

1907 m. rudenį Tallat-Kelpša įstojo į Petrapilio konservatorijos kompozicijos klasę, kur jis mokėsi pas įžymiausius muzikus Liadovą, Vitolį, Šteinbergą. Vėliau Tallat-Kelpša visuomet su meile prisimindavo šį laikotarpį: „Aš visada šiltai prisimenu savo didžiuosius muzikos mokytojus rusus, kurie man įkvėpė rusų klasikinės muzikos skonį ir nukreipė mano dėmesį į tai, kad reikia gilintis į liaudies kūrybą, studijuoti savo liaudies neišsenkamas vertybes.“

1918 m. Tallat-Kelpša grįžo į Vilnių. 1919 m. įvedus Lietuvoje Tarybų valdžią, jis išrenkamas muzikos kolegijos prie švietimo Liaudies Komisarato nariu. Užgniaužus tarybų valdžią Lietuvoje, Tallat-Kelpša apsigyveno Kaune.

1920 m. vasarą, surinkęs chora ir orkestrą, Tallat-Kelpša Kaune pastatė M. Petrausko operą „Birutę“. Rudenį su naujomis jėgomis, režisuojant K. Petrauskui, Tallat-Kelpša paruošė Verdi operą „Traviata“, kuri buvo pastatyta 1920 m. gruodžio 31 d. Tai buvo lietuviškojo operos teatro gimimas.

Kompozitorius-realistas Tallat-Kelpša kūrė tik liaudžiai suprantamus kūrinius. Kai 1933 m. jį paprašė pasakyti nuomonę apie vieno iš

ryškiųjų modernizmo atstovų — V. Bacevičiaus operą „Vaidilutę“, Tallat-Kelpša atsakė: „Nei veikalo idėja, nei teksto, nei muzikos turinys man nesuprantami“, tuo pačiu parodydamas savo niekinamą pažiūrą dekadentizmui ir formalizmui muzikoje.

Tallat-Kelpša, kaip pažangus menininkas, visa savo neišsenkama energija 1940 m. prisidėjo prie naujos valdžios kūrimo Lietuvoje. 1940 m. liepos 14—15 dienomis įvykusių Lietuvos Liaudies Seimo rinkimų proga jis parąšė savo pirmuosius tikrai patriotinius kūrinius — dainas „Švenčia liaudis savo šventę didžią“ ir „Darbininkų laisvės dainą“.

Išvadavus Lietuvą iš hitlerinės okupacijos, Tallat-Kelpša karštai įsijungia į kūrybinį ir pedagoginį darbą. Jis vėl diriguoja operai, vadovauja Valstybinei konservatorijai.

J. Tallat-Kelpša labai rūpinosi naujų meno jėgų paruošimu. Nepaisydamas susilpnėjusios sveikatos, jis įdėjo labai daug energijos į pedagoginį darbą Vilniaus Valst. Konservatorijoje.

Lietuvos darbo žmonės daugiausia pažįsta Tallat-Kelpšą iš jo dainų. Kompozitorius rūpinosi, kad jo muzika būtų artima liaudžiai. Visa eilė Tallat-Kelpšos dainų, kaip „Žaliojoj lankelėj“, „Mano sieloj šiandien šventė“, „Ne margi sakalėliai“ ir daug kitų, įėjo į liaudies dainų lobyną. Dažnai žmonės, nežinodami, kas dainą sukūrė, pačiam autoriui tvirtindavo, jog tai liaudies daina. Kompozitoriui tai teikdavo daug džiaugsmo ir pasididžiavimo.

Naujais reikšmingais kūriniais praturtėjo Tallat-Kelpšos kūryba išvadavus Lietuvą iš fašistinių okupantų.

Jis rašo naujas dainas tarybinių poetų tektais „Su Spalio šventėmis“, „Didžioji laisvė“, „Nuo šešupės ligi pat Kaukazo“, „Būk sveikas pavasari taikos“ ir kitas, pasižyminčias dideliu meistriškumu, kuria sinfoninius ir kamerinius instrumentinius kūrinius.

J. Tallat-Kelpša visą savo kūrybinį gyvenimą paskyrė lietuviškosios muzikos ugdymui

ir kūrybai. Kaip dirigentas, kompozitorius, pedagogas, visuomenininkas — visur jis dirbo su dideliu atsidėjimu, su optimizmu. Jis ir mirė, kaip karys, mūšio lauke, diriguodamas savo kantatą Respublikinio radijo komiteto koncerte.

Jo kūrybinis palikimas lietuvių muzikoje yra svarus ir reikšmingas.

LIETUVOS MUZIKINĖ KULTŪRA

Dėl lietuvių literatūros ir meno dekados
Maskvoje išdavų

G. C.

Šventišku koncertu Didžiajame teatre pasibaigė lietuvių literatūros ir meno dekada Maskvoje.

Dekados dienomis tarybinėje sostinėje suskambėjo daugelis puikių lietuvių tautos dainų, lietuvių kompozitorių, rašytojų, poetų, dramaturgų kūriniai, pasirodė geriausi dainininkai, aktoriai, respublikos meno kolektyvai. Dekada buvo socialistinės Lietuvos klestinčios kultūros džiaugsminga šventė.

* * *

Puikios lietuvių dainos, pasakojančios apie laisvę mylinčios, narsios lietuvių tautos kovą, apie jos pasiaukojančią meilę tėvynei, apie gimtojo krašto ir jo gūdžių šimtamečių girių, melynų ežerų ir ūkanotų tolių rūstų grožį, apie sunkų priverstinį darbą praeityje ir apie naują, šviesų gyvenimą, atsivėrusį draugiškoje tarybinės valstybės broliškujų tautų šeimoje.

Lietuvos istorinis likimas nuo seno sujungė ją su kaimyninėmis slavų tautomis. Tai atsispindėjo ir lietuvių dainų tautiniame savitame stiliuje, savaip perkūrusiame slaviškų dainų kultūros giminingus bruožus.

Būdinga ypatybė, kuri yra bendra daugeliui lietuvių dainų, įvairių savo turiniu ir forma,—tai dainingas, atspalviais turtinas lyriškumas. Lyrinio jausmo netarpiškumo persunktos ir istorinės, darbo, apeiginės lietuvių dainos ir rateliai, ir senoviškos sutartinės su jų originaliu daugiabalsiškumu ir gyvos koloritinės naujo kolūkinio kaimo dainos bei šokiai.

SVAJONĖS IR LŪKESČIAI DAINOSE

Turtingas liaudies svajonių ir lūkesčių pasaulis įkūnytas šiame sveikame ir ryškia-

me lyriškume lietuvių dainos, kuri pasižymi nuostabiu melodiniu lankstumu ir ritmo laisvumu. Didelės vidinės jėgos gyvenimiškai vaizdai atsiskleidžia liaudies mėgiamose dainose—"Tykiai, tykiai Nemunėlis teka," "Aušra aušrelė," "Jievaro tiltas", senoviškoje "Antilėje" (sutartinėje), šiuolaikinėje "Paleisk, tėveli, lankon žirgelį" ir daugelyje kitų, kurias meistriškai atlieka Lietuvos dainų ir šokių liaudies ansamblis (meno vadovas J. Švedas). Nevaržomo grakštumo ir švelnaus jumoro kupini liaudies šokiai ir rateliai—"Sadutė" (vestuvinis), "Blezdingėlė," linksmasis "Žigūnas," "Paukštininkų šokis," juokingieji "Gaidys," "Oželis," "Senių šokis."

Muzikinis lietuvių tautos talentingumas ir jos meilė dainai padėjo plačiai išvystyti chorinę kultūrą, pasiekusią Tarybų Lietuvoje aukštą meninį lygį. Tai įrodo ir ryškūs lietuvių muzikinės saviveiklos—kolūkio "Lenino keliu" choro, "Kauno audinių" fabriko darbininkų choro ir Vilniaus universiteto studentų dainų ir šokių ansamblio pasirodymai.

Kaip talentingas dainininkų kolektyvas pasirodė ir Lietuvos Valstybinės filharmonijos ir respublikinio radijo jungtinis choras (vyriausiasis dirigentas K. Kaveckas). Choras atliko harmonizuotas lietuvių liaudies dainas, rusų klasikų ir tarybinių kompozitorių kūrinius. Malonu pažymėti šios kapelos svarų ir darnų skambesį, subtilų liaudies dainų ir sudėtingų choro partitūrų interpretavimo meistriškumą.

Tarp lietuvių kompozitorių kūrinių, kuriuos atliko choras, norėtusi išskirti lyrinę B. Dva-

riono dainą S. Nėries žodžiams "Sesuo žydrioji Vilija", kuri privertė atsiminti įkvėptas Adomo Mickevičiaus eilutes:

Miela Neris, mūs upelių gimtinė,
Skaistų tur veidą ir dugną auksinį.
Širdžia tyresnė lietuvių skaistveidė
Vandenį sėmė, dainavo ir žaidė.

Idomus K. Kavecko choras "Žydintieji var-tai" poeto A. Venclovo žodžiams, apdainuojantis Lietuvos ir Ukrainos tautų draugystę. Spalvingą J. Juzeliūno žanrinę scenelę chorui "Kalvėje" T. Tilvyčio žodžiams. Vykusiai harmonizuotos J. Gruodžio, J. Tallat-Kelpšos, J. Karoso, A. Račiūno, S. Šimkaus lietuvių liaudies dainos.

Vis dėlto reikia pažymėti, kad dar ne visa lietuvių kompozitoriai pasiekia griežtą nacionalinio stiliaus švarumą ir kartais savo harmonizavime prileidžia "tradicinį" choralo skambėjimą, kuris svetimas liaudies dainai, nuasmenina jos tonalinį ir melodinį savitumą. Šią klaidingą tendenciją įveikti padės glaudus kompozitorių bendradarbiavimas su lietuvių liaudies gyvenimu ir kūryba, veiksmingas jos įstabių dainų rinkimas ir studijavimas.

Nacionalinė Lietuvos kompozitorių mokykla formuojasi ir tvirtėja, kūrybiškai įsisavin-dama gyvenimiškus realizmo ir liaudiškumo principus. Greta dainų ir chorų pasirodo naujos kantatos, simfoniniai ir kameriniai B. Dvariono, S. Vainiūno, J. Juzeliūno, A. Kle-nickio, A. Bielazaro, E. Balsio ir kitų kūriniai. Geriausieji iš šių kūrinių, kurie buvo atlikti dekadės dienomis, susilaukė gyvo klausytojų susidomėjimo. Auga talentingas kompozitorių jaunimas. Lietuvių muzikos meistras tvirčiau imasi kurti operas ir baletus.

KŪRYBINIS AUGIMAS

Kam teko būti prieš keletą metų Vilniaus operos ir baleto teatro spektakliuose, tas su ypatingu džiaugsmu pažymės smarkų kūrybinį šio talentingo kolektyvo augimą.

Dar ne taip seniai teatro repertuare nebuvo nė vieno tarybinių autorių veikalo, silpnai buvo atstovaujama ir klasika. Atlikimas nepasižymėjo aukštais privalumais.

Pirmas stambus teatro kūrybinis laimėjimas buvo genialios Musorgskio operos "Bori-

sas Godunovas" (režisierius J. Grybauskas, dirigentas S. Delicijevas) pastatymas, už kurį 1951 metais buvo paskirta premija. Šiame teatro biografijai reikšmingame spektaklyje dalyvavo įžymus vyresniosios kartos lietuvių dainininkas K. Petrauskas, iškilo talentingas artistinis jaunimas — J. Petraškevičiūtė, J. Stasiūnas, R. Siparis.

Lietuvos operos teatro kolektyvas nesustojo ties tuo, ką pasiekė. Atkakliai kūrybiškai dirbdamas, per pastaruosius kelerius metus jis sugebėjo įveikti nemažą sunkumų, išplėsti repertuarą (dabar jame 23 operos ir 7 baletai), pakelti vokalio bei sceninio atlikimo meistriškumą. Į teatrą įsiliejo naujos artistinės jėgos — jaunieji dirigentai R. Geniušas ir A. Žiūraitis, režisierius — baletmeisteris V. Grivickas, dainininkės ir dainininkai — E. Saulevičiūtė, M. Aleškevičiūtė, E. Čudakova, A. Lietuvninkas, G. Zabulėnas, V. Česas ir kiti. Žymiai sustiprėjo orkestro ir choro atlikimo meistriškumas, ir čia neabejotinas vyriausiojo dirigento I. Altermano ir gabaus chormeisterio J. Dautarto nuopelnas. Pakilo idėjinis-meninis režisūros darbo lygis operos ir baleto spektakliuose.

Ir štai dekadės dienomis teatras parodė Maskvoje keturis geriausius savo pastatymus — A. Borodino "Kunigaikštį Igorį" ir Dž. Verdi "Traviatą", A. Račiūno pirmąją lietuvišką tarybinę operą "Marytė" ir J. Juzeliūno pirmąjį lietuvišką tarybinį baletą "Ant marių kranto". Į šią turiningą ir įvairią savo pasirodymų Maskvoje programą teatras žiūri kaip į kūrybinę ataskaitą. Ir pasakysime iš karto: Ataskaita praėjo sėkmingai, nors ir ne viskas dar patenkina parodytuose spektakliuose, ir priešakyje — sunkus nenuilstamų kūrybinių ieškojimų, meistriškumo tobulinimo kelias.

SĖKMINGI PAVAIZDAVIMAI

Gerą įspūdį paliko "Kunigaikščio Igorio" pastatymas, išlaikytas rusų liaudinio-herojinio epo didingai griežtuose tonuose. Kruopštus dirigento I. Altermano, režisieriaus J. Gustaičio ir dailininko R. Songailaitės darbas pajungtas uždaviniui atskleisti operos mintį monumentaliam realistiniam spektaklyje. Deja, pastatytojai ne ligi galo atliko šį uždavinį: jiems nepakako drąsos sugriauti seną

tradiciją, kurios laikydami jį padarė nepateisintą kupiūrą trečiajame akte, tuo pačiu nuskurdinę A. Borodino operą. Tai juo labiau gaila, kad spektaklis aplamai pasižymi teisingu muzikinio-sceninio interpretavimo išraiškingumu. Puikiai dainuoja Igorį talentingas artistas J. Stasiūnas. Jaroslavnos vaidmenyje pasirodo J. Petraškevičiūtė, kuri turi gražų skambų balsą, bet ne visada jį laisvai valdo; aukštutiniame registre dainininkės balsas skamba forsutai, įtemptai. Smarkausjančio palaidūno kunigaikščio Galickio paveikslą įtikinamai sukuria R. Siparis, didelio sceninio temperamento artistas. Žymius vokalinius ir sceninius duomenis parodė jaunas dainininkas G. Zabulėnas Končako vaidmenyje. Santūriai, bet su didele vidine jėga dainuoja Končakovną jaunoji M. Aleškevičiūtė.

Teigiamo įvertinimo nusipelnė ir "Traviatos" pastatymas, kuris atliktas skoningai ir talentingai (dirigentas R. Geniušas, režisieriai J. Gustaitis ir A. Zauka). Čia norisi išskirti jauną, talentingą dainininkę E. Čiudakovą, sukūrusią teisingą ir jaudinantį Violetos paveikslą.

Labai įdomūs buvo lietuvių muzikos bei scenos meno nacionaliai kūriniai — opera "Marytė" ir baletas "Ant marių kranto".

"Marytė" patraukia drąsumu kilnaus kūrybinio sumanymo — apdainuoti operoje žygdarbį lietuvių liaudies didvyrės, Marytės Melnikaitės, atidavusios gyvenimą už mylimos tėvynės laisvę ir laimę.

Teatras su nuoširdžiu entuziazmu ruošė patriotinį operos spektaklį, glaudžiai bendradarbiaudamas su kompozitorium A. Račiūnu, su libreto autoriais A. Venclova, P. Keidošium, J. Gustaičiu.

Operos muzikoje nemaža įdomių puslapių, ypač ten, kur kompozitorius panaudoja puikias lietuvių liaudies dainų temas ir paveikslus. Nevaržomu, atviraširdišku grožiu dvelkia pirmojo akto liaudies žanro scenos, vaizduojančios tautines vestuvių apeigas su jų lyriniais švelniais rateliais ir linksmais šokiais. Gilų įspūdį palieka lietuvių partizanų nuoširdi daina apie Maskvą, skambanti gūdžioje šimtametės girios tyloje (antras aktas). Labai pavyko baigiamajame paveiksle choras (už scenos), parašytas pagal mėgiamiausios

lietuvių liaudies dainos "Tykiai, tykiai Nemunėlis teka" melodiją.

KRITIŠKOS PASTABOS

Bet visos šios liaudies dainų melodijos suvokiamos kaip brangi inkrustacija: jos šviečia, nejudėdamos operos muzikiniame audinyje, neturėdamos dramatiškai įtempto susiremiančių temų, — paveikslų išsivystymo. Čia, žinoma, pasireiškė ir stambus operos libreto trūkumas: jame daugiau piešiami veikiančiųjų asmenų būklė ir pergyvenimai, bet nėra nuolat besivystančio veiksmo; jame daug kalbama apie kovą, bet neparodyta pati kova; todėl pasilieka neatskleisti ir vyriausiųjų operos herojų charakteriai. Tai liečia ir Marytės paveikslą. Jauna ir, be abejonės, talentinga artistė E. Saulevičiūtė suteikia daug žavingumo ir nuoširdžios šilumos šlovingos didvyrės paveikslui. Bet vokaliniame-sceninėje Marytės partija neleidžia pasireikšti didžioms mintims, didelėms aistroms, kilniems žygdarbiams, kurie jaudina didvyrės sielą. Gerai atlieka vaidmenis ir kiti artistai — M. Aleškevičiūtė, K. Gutauskas, K. Šilgalis, A. Lietuvninkas. Rūpestingai veda spektaklį jaunas dirigentas A. Žiūraitis.

Ir vis dėlto spektaklis palieka klausytoją nepatenkintą.

Teatras, žinoma, pasielgė teisingai, ėmėsis kurti nacionalinę herojinę operą. Bet meniškasis pilnavertis šio didelio ir sunkaus kūrybinio uždavinio sprendimas dar priešakyje.

Labai vaisingas paskutinis teatro darbas — J. Juzeliūno baletas "Ant marių kranto" pastatymas (baletmeisteriai V. Grivickas, ir A. Mesereris). Jaunas teatro choreografinis kolektyvas pasiekė didelį kūrybinį laimėjimą. Baletas "Ant marių kranto" — tai teisinga ir ryški muzikinė-sceninė poema apie Tarybų Lietuvos drąsiųjų žvejų gyvenimą.

Gyvai besikeičiant įvairiems šokiams, žanrinėms scenoms, dramatinėms ir žaidiminėms pantomimoms, natūraliai vystosi nesudėtingas, bet giliai įprasminamas choreografinės poemos veiksmas, tvirtinantis paprasto tarybinio žmogaus būdo vyriškumą, jo meilę tėvynei ir ištikimumą pareigai.

Jaunatve, jėga, žavinga patrauklia mūsų dienų romantika alsuoja J. Juzeliūno muzika, apgaubta lietuvių liaudies dainingumu. Ba-

leto ir scenos veiksmo herojams pavaizduoti kompozitorius meistriškai naudojami ryškio-
mis būdingomis temomis, išvystydami ir išo-
dindami jas kontrastiniais spalvingais sim-
foninio orkestro sąskambiais (dirigentas R.
Geniušas).

Gyvus choreografinius spektaklio paveiks-
lus sukūrė jaunieji baleto artistai — T. Sven-
tickaitė (Kastė) ir R. Janavičiūtė (Onė), K.
Bany (Marius) ir V. Brazdylis (Mikis) ir
kiti.

Daug meilės, talento ir sugebėjimo įdėjo
lietuvių artistai į savo meną ir daug džiaugs-
mo suteikė jis žiūrovams ir klausytojams. Iš-
kovotas pasisekimas ragina ieškoti naujų kū-
rybinių kelių, atkakliai dirbti su naujais ryš-
kiais kūriniais jaudinančiomis šiuolaikinėmis
temomis, tobulinti meistriškumą.

Glaudžiame savitarpy turtinančiame ben-
dradarbiavime su socialistinėmis mūsų šalies
tautų kultūromis Lietuvos menas pasieks nau-
jus kūrybinius laimėjimus.

Kultūrinė Kronika

KETURI MINĖJIMAI

Jau kelinti metai, kaip Pasaulinė Taikos Ša-
lininkų Taryba parenka iš pasaulinio kultū-
rinio lobyno kelius žymius kūrėjus, kurių su-
kaktuvės išpuola, ir ragina visus jas minėti.
Taip, pavyzdžiui, praeitais metais buvo mini-
mas Leonardo da Vinci jubiliejus.

Šiais metais pažangus kultūrinis pasaulis
mini keturius didžius kūrėjus. Jie yra:

Aristofanas, Graikijos senovės rašytojas,
komedijos tėvas;

Henry Fielding, britų novelistas, anglų kal-
bos novelės tėvas;

Antonas Čechovas, rusų didysis rašytojas
ir dramaturgas;

Antoninas Dvorakas, didysis čekų kompa-
zitorius.

Aristofanas (Aristophanes) gimė 448 me-
tais prieš Kristų Graikijoje ir yra skaitomas
komedijos tėvu ir didžiu Atėnų poetu. Gal
geriausiai žinomas jo veikalas anti-karinė pa-
cifistinė komedija "Lysistrata." *Aristofanas*
buvo kūrėjas, kuris gyvai domėjosi jo laikų
politiniais klausimais ir savo kūryboje kovo-
ja už tai, kas jam atrodė teisinga.

Henry Fielding gimė 1707-tais metais, mi-
rė 1754-tais. Dar visai jaunas būdamas jis
apsigyveno Londone ir pradėjo kurti drama-
tinius veikalus. 1736-tais metais jis parašė
pajėgingą veikalą "Pasquin", kuris aštriai
atakavo tuometinę Walpole vyriausybę. Tas
veikalas taip įerzino valdžią, kad buvo išleis-
tas specialus cenzūros įstatymas. Jo kiti svar-
būs veikalai yra *Jonathon Wilde* ir "Amelia".

Antonas Čechovas lietuviams geriausiai pa-

žįstamas iš šitų keturių. Jis gimė 1860-tais.
Liepos 16-ta jo mirties 50 metų sukaktis bu-
vo plačiai minėta ir Lietuvoje.

Rašydamas apie Čechovą Lietuvos kritikas
K. Karsokas sako:

"A. P. Čechovas rusų literatūroje buvo tie-
sioginis Gogolio ir Saltykovo-Ščedrino įpėdinis.
Pradėjęs savo kūrybinį darbą nedideliais ju-
moristiniais vaizdeliais bei feljetonais, A. P.
Čechovas greitai suvokė didįjį literatūros vaid-
menį ir pereina prie gilesnio gyvenimo reiškinių
vaizdavimo.

A. P. Čechovas didis kritinio realizmo lite-
ratūros atstovas."

Antoninas Dvorakas gimė 1841-mais m.,
mirė tais pačiais kaip Čechovas, 1904. Jis
muzikines studijas pradėjo organistų mokyk-
loje Pragoje, kur po susiliejimo su Pragos
konservatorija tapo profesorium ir direkto-
rium. Jis griežė smuiku Nacionalio Teatro
orkestroje. Dviejus metus (nuo 1892 iki 18-
94) jis gyveno Amerikoje, kur dėstė muziką
New Yorko nacionalėje konservatorijoje.

Didžioji dalis Dvorako kūrybos paremta
ant čekų ir slovākų liaudies muzikos. Ameri-
koje gyvenant jį paveikė negrų muzika.
Jis taipgi radosi po Wagnerio ir Bacho įtaka.

Gilios senovės graikas, renesanso anglas ir
palyginamai neilgos praeitis rusas ir čekas
yra tie keturi didi meno kūrėjai, kuriuos pa-
gerbia kultūros pasaulis.

LITERATŪROS LAUKE

Per šių metų pusmetį pasaulinės literatūros
plotmėje neįvyko nieko ypatingai svarbaus.
Ispaniškai kalbantis pasaulis, ir su juo li-

kusis, pagerbė Čilės poetą *Pablo Neruda* jo 50-to gimtadienio proga. Tarp kitų pasveikinti jį į tolimą Santiago iš Maskvos atvyko *Ilja Erenburgas*. Rytų Vokietijoje mirė didysis danų rašytojas *Martin Andersen Nexø*, „Pelle Nugalėtojas“ ir kitų klasiko mąsto romanų kūrėjas. Jis buvo iškilmingai palaidotas savo gimtos šalies sostinėje Kopenhagoje.

Savo tyliam namelyje Anglijos laukuose prie Devano savo 70-tą gimtadienį minėjo didysis airių dramaturgas *Sean O'Cassey*, dabar baigęs rašyti savo šešių tomų autobiografijos paskutinįjį...

Pažangioji Amerikos visuomenė paminėjo savo proletarinės literatūros pirmūno *Mike Goldo* 60-tą gimtadienį, ir ta proga buvo išleistas jo kūrinių rinkinys „The Mike Gold Reader“.

Amerikos buržuazinių rašytojų patriarchas *Earnest Hemingway* spėjo nulėkti Afrikon, susižeisti orlaivio nelaimėje, prapulti džiuglėse ir įsivelti į eilę kitų heroišku nuotykių, bet nespėjo sukūrti nieko vertingo.

Tik šlamštinė sadizmo ir erotizmo pilna „literatūra“, kurios vyriausias eksponentas yra *Mike Spillane*, nenustoję pylusi kaip iš gausybės rago ir pildžiusi knygų lentynas parduotuvėse, aptiekose, bibliotekose ir skaityklose.

Francūzijoje mirė rašytoja *Colette*, o Rytų Vokietijoje rašytojas *Stefan Heim*, anksčiau Amerikoje gyvenęs, baigęs savo romaną „Goldsborough“, kuris buvo išleistas anglų kalboje Amerikoje.

Kas link Tarybų Sąjungos, užsienyje literatūrinuose leidiniuose buvo spėliota, kad ten kiek švelninama kova už socialistinį realizmą literatūroje. Bet rugpiūčio mėnesį tiems spėliojimams buvo padarytas galas su vienos žinios atėjimu: „Pravda“ vedamajame straipsnyje griežtai kritikavo kritikus, kurie gyrė kelias naturalistines (nerealistines) noveles, buvo pakeistos kelių tarybinių literatūros žurnalų redakcijos, ir buvo pabrėžta, kad gairės lieka tos pačios,— už socialistinį realizmą literatūroje kaip kitose meno šakose.

Lietuvos meno pasaulio viršukalnis buvo meno dekada Maskvoje, bet literatūrai nesant šakai, kurią galima trumpo periodo būgyje efektingai perstatyti, ji paliko pirmas vietas scenai, muzikai.

FILMŲ PASAULYJE

Pirmas darbininkiškas Amerikos filmas buvo baigtas gaminti ir rodytas viename kitame Amerikos kino-teatre: „Žemės Druska“ („Salt of the Earth“). Palyginamai mažytis nušimtis Amerikos kino-teatrų lankytojų tą filmą matė, nes dideji teatrų grandžiai boikotavo, bet filmas pasiekė tolimą Karlovy Vary Čekoslovakijoje ir laimėjo tarptautinį pryzą. Jis taipgi buvo rodytas Meksikoje, Francūzijoje, Italijoje, Sovietų Sąjungoje.

Iš Italijos, iš kur dar du trys metai atgal plaukė nesustojanti srovė puikių realistinių (kad ir ne visuomet kritiniai-realistinių) filmų, beveik nieko vertingo neatėjo. Kaip pataitai aprašyta žurnale „Time“, Italijos kinematografija per paskutinius tris metus buvo sukoncentruota ala-Hollywood ir dabar savo realizmą žymiai atskiedžia su erotizmu ir pigiu sensacionalizmu.

Sovietų Sąjungoje, kaip pranešama, pradėta gaminti monumentalį filmą „Motina“, paremtą Gorkio garsia knyga. Taipgi gaminamas biografinis filmas apie Čaikovskį.

Lietuvoje pagamintas filmas „Ant Nemuno Kranto“.

Hollywoodas ištraukė iš savo archyvų dar prieš karą pagamintą „Gone with the Wind“, reakcinį anti-negrišką episką filmą apie civilinį karą tarp Pietų ir Šiaurės, su simpatija Pietų pusėje. Šis filmas rodytas su nemenku pasisekimu visoje šalyje, nežiūrint to, kad liberalinė ir negrų spauda jį smerkė.

Kadangi publika praeitais metais menkai lankėsi į sensacinius ir kiršinančius filmus apie „komunistus“, „šnipus“ ir „Tarybų Sąjungą“, jų dabar Hollywoode žymiai mažiau gaminama, bet vietoje jų sadizmo ir erotizmo filmai sustiprino savo pozicijas.

Tarptautiniuose filmų festivaliuose (Karlovy Vary, Niceje-Cannes ir kitur) pradėjo paaiškėti, kad neo-realizmo meniški filmai su dideliu pasisekimu dabar kuriami Japonijoje. Kaip penki-šeši-septyni metai atgal Italijoje, taip dabar filmai Japonijoje gaminami nepriklausomų mažų direktorių-rašytojų-aktorių kolektyvų, be didelių fondų, bet su daug entuziazmo ir pasiryžimo.

VAIZDUOJAMAS MENAS

Šie metai jau atnešė svarbius įvykius vaizduojamajame mene. Svarbiausias įvykis buvo glaudesnis bendradarbiavimas tarp socialistinio ir kapitalistinio pasaulio.

Sovietų Sąjunga pasiuntė apie 40 Picasso paveikslų į Paryžių, kur vyko to dailininko didi paroda. Tie paveiksmai visą laiką radosi Tarybų Sąjungos muziejuose, bet buvo per kelius metus nerodomi publikai, o į užsienį niekad nebuvo išsiunčiami.

Dabar tie paveiksmai jau grąžinti Tarybų Sąjungon ir išstatyti publikai.

Venecijoje įvykusioje dvimetinėje tarptautinėje meno parodoje Tarybų Sąjunga nedalyvavo, bet dalyvavo eilė kitų socialistinių kraštų: Rumunija, Vengrija, Čekoslovakija, Lenkija.

Beje, toje parodoje Ameriką atstovavo du dailininkai: Olandijoje gimęs De Kooning ir Lietuvoje (Ukmergėje) gimęs Ben Shahn, kuris laimėjo vieną prizą.

Kitas Lietuvoje gimęs dailininkas, vienas žinomiausių pasaulio skulptorių, Jaques Lifšicas turėjo didelę retrospektyvę parodą New Yorko Moderniško Meno Muziejuje.

Keli naujakūriai lietuviai dailininkai (Jonynas, Galdikas) išstojo su individualinėmis parodomis New Yorke.

DRAMOS SRITYJE

Rengiantis prie naujo 1954-55 dramatinio sezono vienas dalykas darėsi aiškus: oficialioji Amerikos sceninė sostinė, Brodvejus, randasi pilnoje stagnacijoje ir nieko naujo duoti nežada. Mirus dramaturgui Eugene O'Neil, dramaturgas Arthur Miller lieka neginčijamas pirmas dramos kūrėjas Amerikoje. Bet po jo stiprios ir kovingos dramos "Crucible", kuri praeitais metais pamatė scenos lentas, jis dar nerodo naujų kūrybinių ženklų.

Geriau jį pažįstanti sako, kad nors "The Crucible" turėjo didelio pasisekimo, spaudos šnairavimas į "kairias" implikacijas jį žymiai išgąsdino ir jis dabar laikysis atsargiau.

Tuo tarpu, kai oficialusis teatras stagnacijoje, pažangiečiai juda pirmyn. Praeitą sezonu keli tuzinai veikalų buvo pastatyti mė-

gėjų arba iš darbo (dėl politinių sumetimų) išmestų artistų nuošaliniuose nuo Brodvejaus teatruose. Ir pirmu kartu didžiosios spaudos kritikai buvo priversti tuos perstatymus pastebėti ir apie juos komentuoti.

Visos žymės rodo, kad pradedant šiuo rudeniu gyvas dramatinis veikimas vėl atsida-rys, nes kelios grupės jau pradėjo repetuoti naujus veikalus.

MUZIKOS PASAULYJE

Svarbiausias įvykis Amerikos muzikos pasaulyje buvo Toscaninio pasitraukimas iš NBC simfonijos dirigavimo. Pasekoje to NBC simfonijos orkastrą visai likvidavo, nors orkestro nariai patys darė pastangas pasilaikyti kaip vienetą.

Tas įvykis metė daug šviesos ant to, kaip Amerikos simfoniniai orkestrai nėra tikri meniniai kolektyvai, bet pelno interesų rankose esančios grupės, kurios veikia tol, kol joms leidžia administratoriai. Toscaninio pasitraukimos dramatiniai nušvietė tą patį.

Miražų poetui

Ten, kur balti sakalai,
Kur tiki, kad ilgus sparnus plės arai,
Šalto oro kur panorą sniego apdengti kalnai—
Ten į klonius akį kreipia
ši tikrovė, tikruma.
Ei, tu dainiau, kur tu eini?
Virš — berybė tuštuma.

Kaip gali palikt tu klonį?
Kūnas, kraujas ten, kaulai;
Gyslos tvaksi, pulsas muša,
Ten gyvenimas, tenai.

Ten, tik ten dainuoti gali.
Ten, tik ten gims ir arai,—
Sakalai balti miražas
Debesys, ten, ne kalnai.

Lengva man tave suprasti:
Tu bėgi, glaudies, bijai.
Bet miražai nenudažo
Sapno tavo taip baltai...

R. Baranikas.